

ชัยบาดาล

เมืองโบราณที่ร้างไป

“ชัยบาดาล” เป็นชื่ออำเภอหนึ่งของจังหวัดลพบุรี เดิมเคยเป็นเมืองเก่ามาก่อน ตั้งแต่ครั้งโบราณอันมีชื่อว่า “เมืองชัยบาดาล” เหตุที่ชื่อว่าชัยบาดาลนี้มีผู้เล่าเรื่องกัน ต่อๆ มาว่า มีชายคนหนึ่งหาบของไปยังที่เมืองนี้ เนื่องจากกระยะทางไกลและกันดารมากจนทำให้บ่าต้าน จึงเรียกเมืองๆ นี้ว่า “ชายบ่าต้าน” ต่อมาได้เพี้ยนไปเป็น “ชัยบาดาล”

ที่ตั้งเมืองชัยบาดาลโบราณนั้น เข้าใจว่าอยู่ใกล้ๆ กับซับจำปา ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของที่ว่าการอำเภอชัยบาดาลเดิมประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ปัจจุบันนี้ยังมีกำแพงดินคูเมือง ซากอิฐ ซากพระพุทธรูปและเศษเครื่องปั้นดินเผาเหลือปรากฏอยู่

เมื่อเมืองชัยบาดาลโบราณร้างไปแล้ว ต่อมาในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ เมืองชัยบาดาลก็ยังมีฐานะเป็นเมืองชั้นโทอยู่ ที่ทำการตั้งอยู่ที่บ้านบัวชุม ตำบลบัวชุม

และเป็นเมืองขึ้นเมืองวิเชียรมาก่อน ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๕๗ ทางราชการได้ส่งยุบเมืองชัยบาดาล ตั้งเป็นอำเภอชัยบาดาล และโอนไปขึ้นอยู่ในความปกครองของเมืองเพชรบูรณ์ จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๑ ทางราชการได้โอนการปกครองไปขึ้นอยู่กับจังหวัดสระบุรี จึงได้ย้ายตัวว่าการอำเภอมาตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำป่าสักตรงท่าหลวง ตำบลชัยบาดาล ต่อมาเมื่อกรมทางหลวงได้ก่อสร้างถนนสุระนารายณ์ผ่านท้องที่อำเภอชัยบาดาลไปยังจังหวัดนครราชสีมา จึงทำให้การคมนาคมระหว่างอำเภอชัยบาดาลกับจังหวัดลพบุรีสะดวกขึ้นกว่าจังหวัดสระบุรีมาก ทางราชการจึงโอนอำเภอชัยบาดาลมาขึ้นกับจังหวัดลพบุรีตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๔ จนถึงปัจจุบัน

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๖ ทางราชการได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งที่บ้านลำนารายณ์ เพราะเป็นบริเวณที่จะตั้งเป็นเมืองที่มีถนนสุระนารายณ์ผ่านด้วย แต่ต่อมา พ.ศ. ๒๔๘๗ ก็ย้ายไปตั้งที่หมู่บ้านท่ามะนาว และย้ายไปตั้งที่ตำบลชัยบาดาลเดิมอีกในปีเดียวกัน จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๐๓ จึงย้ายกลับไปตั้งที่ลำนารายณ์ตามเดิม เพราะลำนารายณ์นอกจากจะมีถนนสุระนารายณ์ผ่านแล้ว ยังเป็นชุมชุมการค้าใหญ่ มีทางรถไฟสายแก่งคอย—บัวใหญ่ผ่านอีกด้วย

ปัจจุบันนี้ที่ว่าการอำเภอชัยบาดาลห่างจากตัวเมือง
ลพบุรีประมาณ ๕๐ กิโลเมตรเศษ และเป็นอำเภอที่มีเนื้อที่
มากที่สุดของจังหวัดลพบุรี สำหรับการแบ่งการปกครอง
ของอำเภอชัยบาดาลมี ๔ ตำบลด้วยกันคือ ๑. ชัยบาดาล
๒. บัวชุม ๓. หนองยายโตะ และ ๔. มะกอกหวาน

บัวชุม

เป็นตำบลหนึ่งอยู่ในท้องที่อำเภอชัยบาดาล และ
เป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอชัยบาดาลด้วย เดิมบัวชุมมีฐานะ
เป็นเมือง เรียกว่า “เมืองบัวชุม” ที่ตั้งเมืองเข้าใจว่าตั้งอยู่
ที่ลำน้ำป่าสักกับลำสนธิไหลมาบรรจบกันนับว่าเป็นทำเลที่
ตั้งเมืองเหมาะสมมาก ในหนังสือ “เรื่องเที่ยวที่ต่างๆใน
ภาคที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๖๖” ของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ
มีข้อความตอนหนึ่งว่า “...เมืองบัวชุม เมืองไชยบาดาล
๒ เมืองนี้แต่ก่อนเป็นเมืองขึ้นเมืองวิเชียร แต่เดี๋ยวนี้แยก
ออกเป็นอำเภอ เรียกว่าอำเภอไชยบาดาลขึ้นเมือง
เพชรบูรณ์....” แต่ในหนังสืออักษรานุกรมภูมิศาสตร์กล่าวว่า
ว่า “...เดิมเป็นเมืองขึ้นเมืองชัยบาดาล เมื่อยุบเมือง-
ชัยบาดาลลงเป็นอำเภอแล้วจึงยุบเมืองบัวชุมเป็นตำบล” ❀

โบราณวัตถุสถานในท้องที่อำเภอชัยบาดาล

ปราสาทนางผมหอม

ปราสาทนางผมหอม ตั้งอยู่ใกล้กับบ้านกักสัตว์บ้านโคกคลี ตำบลหนองยายไต้ะ ห่างจากสถานีรถไฟโคกคลี ประมาณ ๓ กิโลเมตรเศษ หรือห่างจากตลาดหนองรี ประมาณ ๒ กิโลเมตรเศษ การเดินทางไปยังปราสาทนางผมหอมนี้ไปได้โดยสะดวกโดยทางรถยนต์ คือจากอำเภอชัยบาดาลไปตามถนนสุระนารายณ์ แยกเข้าสถานีรถไฟโคกคลี มีถนนถึงปราสาทได้สะดวกพอสมควร หรือจะลงที่ตลาดหนองรีแล้วเดินไปราว ๒ กิโลเมตรก็ได้ หรือจะไปทางรถไฟสายแก่งคอย-บัวใหญ่ แล้วลงที่สถานีรถไฟโคกคลี เดินไปอีกราว ๓ กิโลเมตรก็ได้

ลักษณะขององค์ปราสาทนางผมหอมนี้ เป็นปราสาทองค์เดี่ยวโดด ๆ ก่อด้วยอิฐก้อนใหญ่ไม่มีปูนสอ แต่สภาพปัจจุบันยอดหัก มีประตูเข้าภายในปราสาทได้ ภายในปราสาทเป็นห้องโถง กรอบประตูสร้างด้วยแท่งหินรอบ ๆ ปราสาทมีหินก้อนใหญ่ ๆ อยู่เกลื่อนกลาด และมีผู้เล่าว่าเดิมมีแผ่น

ศิลาทรายเขียว ขนาดกว้างราว ๑ เมตร ยาวราว ๑.๕๐ เมตร และสลักเป็นรูปคนกับม้า สวยงามมาก ทิศอยู่เหนือประตู แต่ถูกคนร้ายขังแวงไปเสียแล้ว เข้าใจว่าปรารักษ์นางผมหอมนี้คงจะสร้างในสมัยลพบุรี

และห่างจากปรารักษ์นางผมหอมไปไม่มากนัก อันเป็นที่ตั้งตำหนักสัตว์บ้านโคกคลี เป็นเนินดิน มีซากอิฐเข้าใจว่าคงเป็นฐานวิหารหรือเจดีย์ก็ได้ สำหรับที่เนินดินแห่งนี้ชาวบ้านเรียกกันว่า “โคกคลีน้อย” ยังมีเนินดินเป็นลานกว้างอีกแห่งหนึ่งไม่ไกลจากโคกคลีน้อยมากนัก ชาวบ้านเรียกว่า “โคกคลีใหญ่” บริเวณโคกคลีอันเป็นที่ตั้งของปรารักษ์นางผมหอมนี้มีลำน้ำสองสายมาบรรจบกัน คือลำสนธิกับลำพระยากลาง จึงเข้าใจว่าเดิมคงเป็นเมืองโบราณแน่นอน เพราะทำเลที่ตั้งก็เหมาะที่จะเป็นเมืองได้ดี

เรื่องเกี่ยวกับปรารักษ์นางผมหอมนี้ ในอักษรานุกรมภูมิศาสตร์ได้กล่าวถึงไว้ ดังนี้

“นางผมหอม—ปราสาท ปรารักษ์โบราณ ตั้งอยู่ในป่าที่บ้านโคกคลี ต. หนองยายโต๊ะ อ. ชัยบาดาล จ. ลพบุรี ติดต่อกับ อ. ตำบลขุนทด จ. นครราชสีมา และ อ. บำเหน็จณรงค์ จ. ชัยภูมิ ในบริเวณเขาพังเหยเป็นปรารักษ์

อิฐก่อ กว้างยาว ๕.๗๐ ม. สมัยลพบุรี ต่อจากปรารค์ไปทางทิศตะวันออก ๗ ก.ม. มีแท่งศิลาทรายขนาดใหญ่แท่งหนึ่ง สูง ๑.๕๐ ม. ยาว ๒ ม. เรียกว่า ท่านางสระผม ห่างจากปรารค์ไปทางทิศตะวันตก ๑ ก.ม. เป็นที่ราบกว้างใหญ่มีหญ้าขึ้นเรียบ เหมือนคนตัด มีต้นไม้รอบบริเวณล้วนสูงโล่ง มองเห็นทะเลบูรโปร่งไปทั่ว บริเวณนี้เรียกว่า โศกคดี มีนิยายเล่าว่า นางผมหอมเป็นราชธิดาของกษัตริย์องค์หนึ่ง ครองเมืองอยู่ใกล้ ๆ บริเวณนั้น นางไปสระผมที่ท่าน้ำท่านั้น จึงเรียกกันว่า ท่านางสระผม ผมที่ท่านางสระหลุดลอยไปตามน้ำ กษัตริย์อีกเมืองหนึ่งเก็บผมนางได้ จึงออกสืบและติดตาม มาพบนางก็เกิดรัก แต่นางผมหอมได้มีคู่หมั้นเสียแล้ว และคู่หมั้นนั้นก็เพื่อนกับกษัตริย์องค์นั้น และมาด้วยกัน จึงเกิดพนันต์คดีแทนการสงครามขึ้น ถ้าใครชนะก็ได้นางผมหอมไป บริเวณที่คดีนั้น จึงเรียกว่า โศกคดี ขณะที่คดีอยู่นั้น นางผมหอมเกิดกลัวใจ เลยผูกคอตาย เมื่อได้เอาศพนางผมหอมบรรจุไว้ในปราสาทปราสาทนั้นจึงได้ชื่อว่า ปราสาทนางผมหอม ส่วนกษัตริย์ทั้ง ๒ องค์ พอรู้ว่านางฆ่าตัวตายก็เสียใจ จึงชวนกันไปโตคน้ำตาย สถานที่โตคน้ำนั้นจึงเรียก ปากชวน เป็นที่ที่แม่น้ำสองสายไหลมารวมกันพอดี”

อย่างไรก็ตามโคกคลีอันเป็นที่ตั้งปราสาทนางผมหอม
นี้คงจะเป็นเมืองโบราณมาก่อน และคงเป็นเมืองผ่านจาก
ลพบุรีไปศรีเทพและพิมาย สำหรับโคกคลีกับศรีเทพก็ระยะ
ห่างกันประมาณ ๓๐ กิโลเมตรเท่านั้น

และห่างจากปราสาทนางผมหอมไปราว ๑๗ กิโลเมตร
มีถ้ำฤๅษีที่วังหินงม มีเชิงเทินเป็นแท่นหินสวยงามมาก
และมีผู้เล่าว่า มีอ่างล้างผมของนางผมหอมด้วย และที่เขา
พังเหยใกล้กับโคกคลี ก็มีถ้ำรถไฟชื่อ “ถ้ำเขาพังเหย” ยาว
ราว ๒๕๐ เมตรเศษ เมื่อรถไฟสายแก่งคอย—บัวใหญ่ แล่น
ไปตามไหล่เขาพังเหยก่อนจะเข้าถ้ำเขาพังเหย จะมองเห็น
ทิวทัศน์สวยงามมาก *